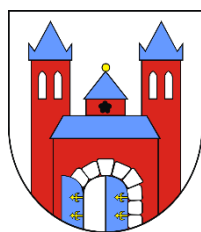

DIAGNOZA OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA ZIEMIA GOTYKU

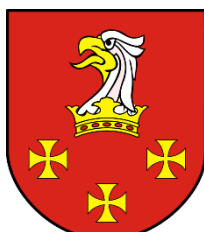
Brąchnówko, sierpień 2015 roku

Miasto Chełmża

Gmina Chełmża

Gmina Łubianka

Gmina Lysomice

Gmina Papowo
Biskupie

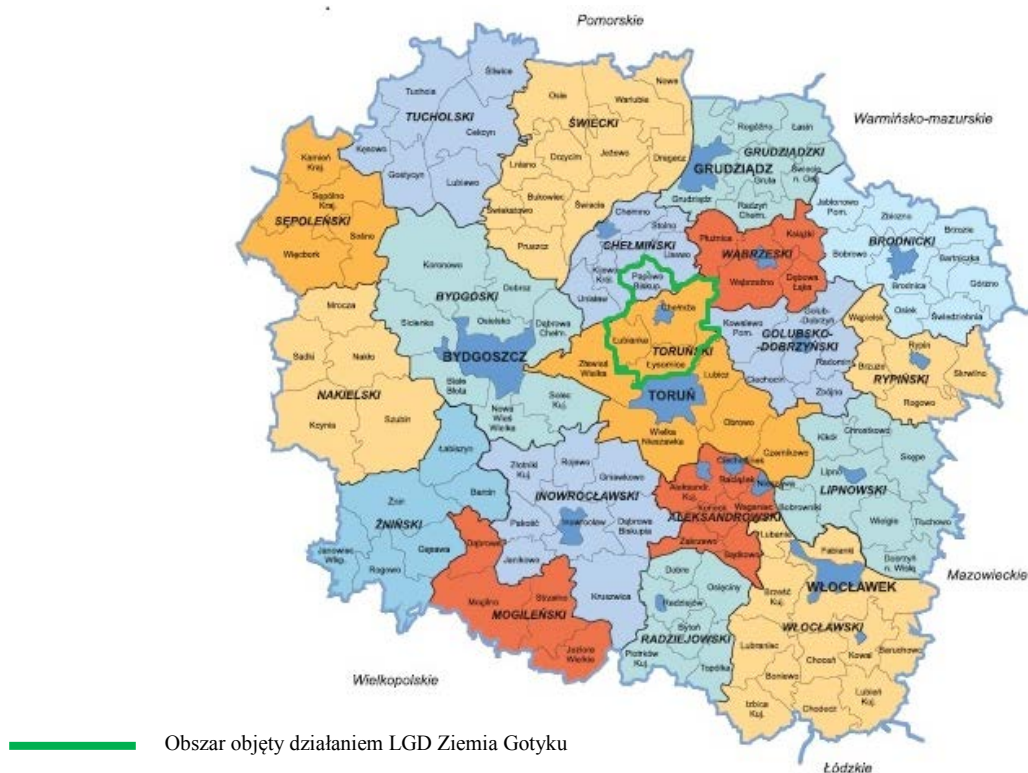
Słowo wstępne

Diagnoza stanowi podstawę opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju obszaru objętego funkcjonowaniem Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Gotyku”. Diagnoza zawiera wyniki analiz danych statystycznych oraz danych pozyskanych z prowadzonych przez LGD badań własnych w zakresie potrzeb i problemów mieszkańców, a także zasobów i potencjału obszaru i społeczności lokalnej. Dane statystyczne zawarte w diagnozie są przedstawione na okres ostatnich 5 lat, ze szczególnym uwzględnieniem danych na dzień 31.12.2013 r.

1. Położenie administracyjne obszaru objętego LSR

Obszar objęty działalnością LGD Ziemia Gotyku terytorialnie przynależy do województwa kujawsko-pomorskiego i obejmuje teren trzech gmin wiejskich, z powiatu toruńskiego – Chełmża, Łubianka, Łysomice oraz z powiatu chełmińskiego – Papowo Biskupie i jednej gminy miejskiej z powiatu toruńskiego - Chełmża. Obszar ten zlokalizowany jest w obrębie Aglomeracji Toruńsko-Bydgoskiej, w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego o łącznej powierzchni 468 km², co stanowi 2,6 % powierzchni województwa.

Rycina 1. Obszar objęty LGD Ziemia Gotyku na tle województwa kujawsko-pomorskiego.

Źródło: www.coi.kujawsko-pomorskie.pl

Rycina 2. Obszar Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Gotyku” z podziałem administracyjnym gmin

Źródło: Opracowanie własne LGD, 2015 rok.

Obszar LGD składa się z 62 sołectw i 87 miejscowości. Największą część terytorium zajmuje gmina wiejska Chełmża.

Tabela 1.1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD

Lp.	Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Ilość sołectw	Ilość miejscowości	Powierzchnia w km ²
1.	Chełmża	gmina miejska	-	1	7
2.	Chełmża	gmina wiejska	28	31	180
3.	Łubianka	gmina wiejska	12	14	84
4.	Łysomice	gmina wiejska	14	26	127
5.	Papowo Biskupie	gmina wiejska	8	15	70
RAZEM			62	87	468

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

2. Potencjał demograficzny społeczności lokalnej

Obszar LGD na dzień 31 grudnia 2013 roku zamieszkiwały 45 033 osoby. Najwięcej mieszkańców zamieszkuje w Mieście Chełmża – 14 967, a najmniej Gminę Papowo Biskupie – 4 356. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 96 osób na 1 km².

Tabela 2.1. Liczba ludności na terenie obszaru LGD wg danych na koniec roku 2013

Lp.	Nazwa gminy	Liczba ludności ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Gęstość zaludnienia na 1 km ²
1.	Miasto Chełmża	14967	7185	7782	1909
2.	Chełmża	9682	4836	4846	54
3.	Łubianka	6610	3311	3299	78
4.	Łysomice	9418	4694	4724	74
5.	Papowo Biskupie	4356	2229	2127	62
RAZEM		45 033	22 255	22 778	Średnio 96

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Obszar ma duży potencjał rozwojowy w zakresie demograficznym ze względu na dobrą lokalizację w stosunku do Aglomeracji Bydgosko-Toruńskiej. W ostatnich 5 latach jest obserwowana stała tendencja wzrostu liczby mieszkańców obszaru.

Tabela 2.2. Liczba ludności na terenie LGD w latach 2010-2013 według zamieszkania/zameldowania

Lp.	Nazwa gminy	Liczba ludności 31.12.2010	Liczba ludności 31.12.2011	Liczba ludności 31.12.2012	Liczba ludności 31.12.2013
1.	Miasto Chelmża	15267	15189	15066	14967
2.	Chelmża	9627	9674	9738	9682
3.	Łubianka	6287	6385	6496	6610
4.	Łysomice	9045	9223	9272	9418
5.	Papowo Biskupie	4445	4435	4414	4356
	RAZEM	44 671	44 906	44 986	45 033

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Liczba ludności w gminie Łubianka i Łysomice z roku na rok systematycznie wzrasta, co spowodowane jest dodatnim przyrostem naturalnym oraz napływem ludności miejskiej z pobliskiego miasta Toruń. Saldo migracji na 1000 osób w tych gminach wynosi odpowiednio 10,5 oraz 15,0. Odwrotną sytuację można zaobserwować w mieście Chelmża oraz w gminie Papowo Biskupie, gdzie wielu młodych ludzi nie widząc perspektyw w swoim miejscu zamieszkania wyjeżdża za granicę. Przyrost naturalny na 1000 ludności na całym obszarze LSR w 2013 roku wyniósł 1,42 z kolei w 2010 wyniósł 2,8. Na obecną chwilę na obszarze jest więcej urodzeń niż zgonów, jednakże z roku na rok wskaźnik ulega spadkowi.

Tabela 2.3. Ludność wg funkcjonalnych grup wieku w podziale na gminy w roku 2013

wiek	Miasto Chelmża	Chelmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	Suma
0-2	408	308	224	306	135	1381
3-6	691	431	370	514	208	2214
7-12	897	697	492	680	289	3055
13-15	488	355	239	339	145	1566
16-19	720	477	362	463	238	2260
20-24	1049	709	536	691	357	3342
25-34	2544	1582	1085	1524	727	7462
35-44	2088	1435	979	1551	594	6647
45-54	1976	1176	871	1223	572	5818
55-64	2177	1309	778	1181	562	6007
65 i więcej	1929	1203	674	946	529	5281
RAZEM	14967	9682	6610	9418	4356	45033

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Liczba osób do 25 roku życia wynosi 13 818, w ogólnej populacji obszaru LGD stanowią 30,7%, natomiast osób powyżej 55 roku życia jest 11288 i stanowią 25,1%. W

województwie kujawsko-pomorskim powyższe grupy stanowią odpowiednio 27,9 % i 38,1%. W strukturze Polski osoby do 25 roku życia stanowią 27,3%, osoby powyżej 55 roku życia – 39,6%.

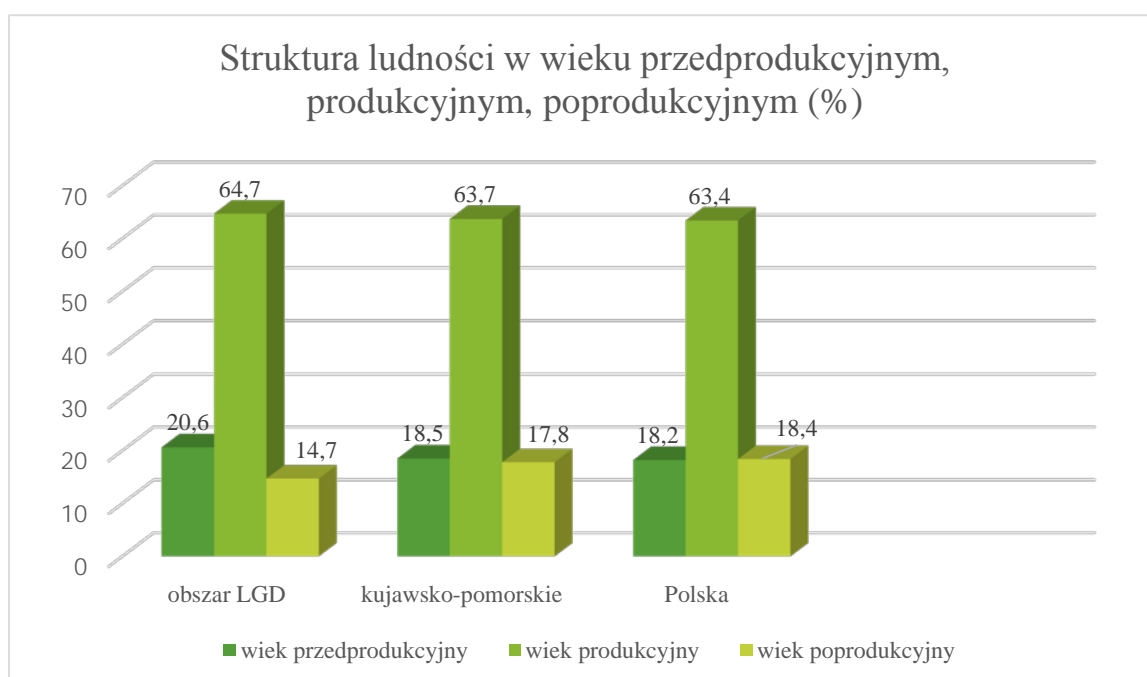
Tabela 2.4. Struktura ludności według klasyfikacji ekonomicznej w podziale na gminy w roku 2013

Nazwa gminy	WIEK								
	Przedprodukcyjny (17 lat i mniej)			Produkcyjny			Poprodukcyjny		
	ogółem	M	K	Ogółem	M	K	ogółem	M	K
Miasto Chełmża	2829	1422	1407	9704	5064	4640	2434	699	1735
Chełmża	2016	1016	1000	6184	3345	2839	1482	475	1007
Lubianka	1502	774	728	4260	2270	1990	848	267	581
Lysomice	2037	1052	985	6169	3267	2902	1212	375	837
Papowo Biskupie	880	482	398	2821	1544	1277	655	203	452
RAZEM	9264	4746	4518	29 138	15490	13648	6631	2019	4612

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat. Przez ludność w wieku nieprodukcyjnym rozumie się ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat oraz w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyźni - 65 lat i więcej, kobiety - 60 lat i więcej.

Analizując tabelę w grupie przedprodukcyjnej oraz produkcyjnej przeważa liczba mężczyzn nad liczbą kobiet. Odwrotna sytuacja jest w grupie poprodukcyjnej, gdzie odnotowano przewagę kobiet.

Wykres 2.1 Struktura ludności według klasyfikacji ekonomicznej w podziale na gminy w roku 2013 (%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Na obszarze LGD najwięcej osób stanowi grupa w wieku produkcyjnym – 64,7%, natomiast przedprodukcyjnym wynosi 20,6%, a poprodukcyjnym – 14,7%. Ludność w wieku przedprodukcyjnym przeważa nad grupą w wieku poprodukcyjnym, w porównaniu z województwem i obszarem całego kraju wskaźniki są korzystne, mimo trwających zmian demograficznych. Ludność w wieku produkcyjnym na obszarze LGD jest porównywalna do grup w województwie i w Polsce.

Tabela 2.5. Tendencje za rozwoju demograficznym według klasyfikacji ekonomicznej w podziale na gminy w latach 2010-2013

Nazwa gminy	Wiek przedprodukcyjny (17 lat i mniej)				Wiek przedprodukcyjny (17 lat i mniej)				Wiek przedprodukcyjny (17 lat i mniej)			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Miasto Chelmża	3086	2996	2913	2829	9897	9860	9776	9704	2284	2333	2377	2434
Chelmża	2115	2108	2087	2016	6177	6182	6226	6184	1335	1384	1425	1482
Lubianka	1524	1508	1504	1502	3999	4094	4173	4260	764	783	819	848
Lysomice	2036	2048	2028	2037	5929	6028	6062	6169	1080	1147	1182	1212
Papowo Biskupie	1004	973	943	880	2828	2841	2838	2821	613	621	633	655
RAZEM	9765	9633	9475	9264	28830	29005	29075	29138	6076	6268	6436	6631
RAZEM %	21,9	21,5	21,1	20,6	64,5	64,6	64,6	64,7	13,6	14	14,3	14,7

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych

W ostatnich latach liczba osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na takim samym poziomie, natomiast w grupie przedprodukcyjnej liczba osób nieznacznie spada, a wzrasta grupa w wieku poprodukcyjnym. Niekorzystna sytuacja demograficzna jest zauważalna w całym kraju, proces starzenia się społeczeństwa widoczny jest również na obszarze LGD.

Tabela 2.6. Współczynnik obciążenia demograficznego w latach 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Obszar LGD	55,4	55,1	54,9	54,62	55,4
kujawsko-pomorskie	54,7	55,3	56	57	58,1
Polska	55,2	55,8	56,6	57,6	58,8

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych

Od 2012 roku współczynnik obciążenia demograficznego obszaru LGD, czyli liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym na tle województwa kujawsko-

pomorskiego i całego kraju wypada korzystnie. Oznacza to, że na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2014 r. przypada prawie 55 osób w wieku nieprodukcyjnym: przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym.

Tabela 2.7. Wskaźnik feminizacji na obszarze LGD w latach 2010-2013

	2010	2011	2012	2013
Miasto Chełmża	109	109	108	108
Chełmża	100	100	100	100
Łubianka	100	99	100	100
Łysomice	101	101	100	101
Papowo Biskupie	98	98	97	95
Kujawsko-pomorskie	106	106	106	106

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych

W ostatnich latach liczba kobiet przypadających na 100 mężczyzn we wszystkich gminach utrzymuje się na podobnym poziomie, ludność według płci dzieli się równo w gminie Łubianka, Chełmża, Łysomice. W mieście Chełmża na 100 mężczyzn przypada więcej kobiet, odwrotna sytuacja jest w gminie Papowo Biskupie.

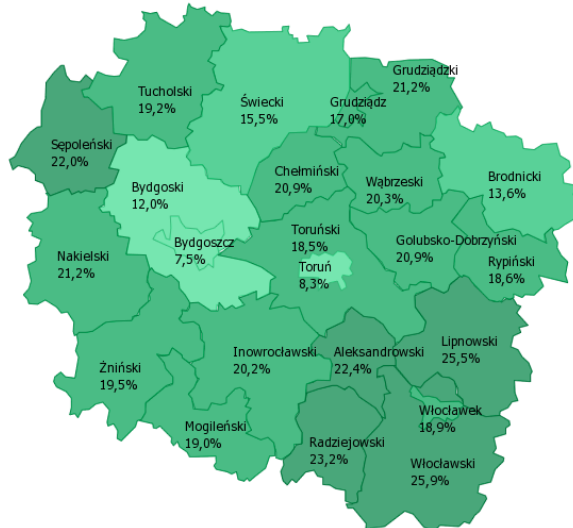
W porównaniu z województwem kujawsko-pomorskim gdzie na 100 mężczyzn przypada 106 kobiet wskaźnik feminizacji na obszarze LGD jest niższy i znacznie korzystniejszy.

Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności wynosi 3,7, a w kujawsko-pomorskim wynosi -1,3 (stan w dniu 31 XII 2013). Wskaźnik jest korzystny, coraz więcej osób opuszcza tereny miast by osiedlić na obszarach wiejskich. Tendencja widoczna również na obszarze LSR.

3. Opis sytuacji na lokalnym rynku pracy

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dość wysokim poziomem bezrobocia na tle województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Analizując dane na koniec 2014 roku można zauważyć, że stopa bezrobocia w powiecie toruńskim – 18,5% i powiecie chełmińskim – 20,9% jest wyższa niż średnia stopa bezrobocia dla województwa, która wyniosła w tym czasie 15,7 %, a w Polsce 11,5 %. Biorąc pod uwagę tylko powiaty ziemskie, sytuacja w powiatach toruńskim i chełmińskim wypada umiarkowanie.

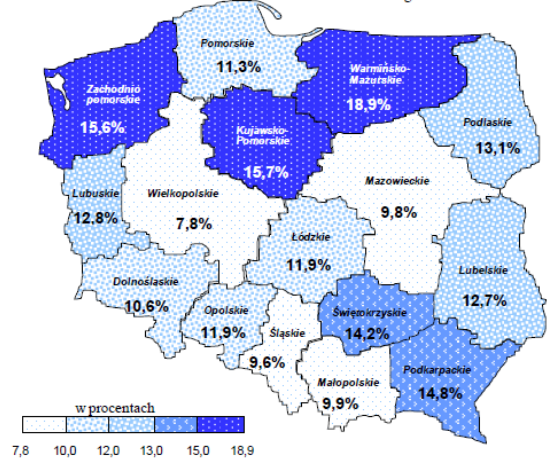
Stopa bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim w grudniu 2014 roku

Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

STOPA BEZROBOCIA WEDŁUG WOJEWÓDZTW

Stan w dniu 31 grudnia 2014 r.

Źródło: Dane ze stron internetowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu i Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Stan na 31.12.2014 r.

W ostatnich 2 latach następuje powolny spadek stopy bezrobocia na obszarze powiatu toruńskiego i chełmińskiego, na których znajduje się obszar LSR. Porównując z poprzednimi latami wyraźny spadek nastąpił w 2014 roku.

Tabela 3.1. Bezrobotni zarejestrowani wg płci (liczba osób) wg stanu na 31.12.2014 na obszarze LGD

Liczba osób	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie	RAZEM
Ogółem	1346	727	291	477	445	3286
Mężczyźni	634	316	117	215	206	1488
Kobiety	712	411	174	262	239	1798

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2014

Tabela 3.2. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci (%) na obszarze LGD w 2014 roku.

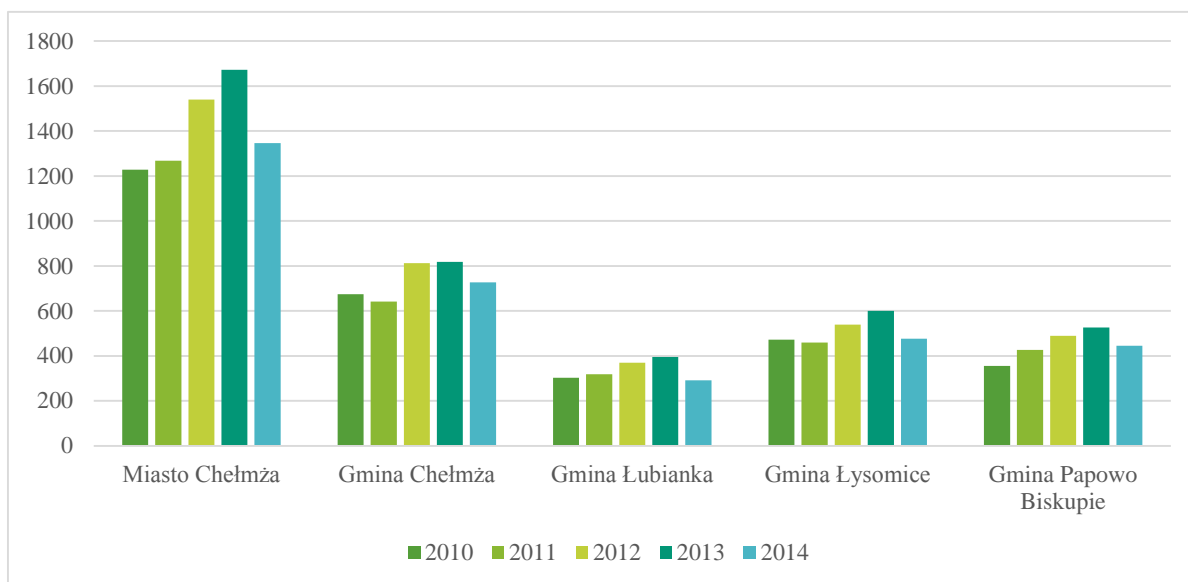
Odsetek	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie	Średnio dla obszaru LSR
Ogółem	14,0	11,7	6,7	7,7	15,9	11,20
Mężczyźni	12,6	9,4	5,1	6,5	13,5	9,42

Kobiety	15,6	14,3	8,6	9,0	18,9	13,28
---------	------	------	-----	-----	------	--------------

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2014

Na dzień 31 grudnia 2014 roku na obszarze LGD było zarejestrowanych 3 286 bezrobotnych. W grupie tej przeważa liczba kobiet, które stanowiły 54,7% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Wynika to głównie z prac domowych przez nie wykonywanych, które nie są rejestrowane jako zatrudnienie, również po urodzeniu dziecka kobietom trudniej powrócić na rynek pracy. Większe bezrobocie wśród kobiet jest spowodowane, także stereotypami, gdzie uznaje się tradycyjny model rodziny – mężczyzna pracuje i utrzymuje rodzinę, a kobieta wychowuje dzieci. Takie myślenie powoduje nierówności w życiu zawodowym.

Wykres 3.1. Liczba bezrobotnych w latach 2010 - 2014 na obszarze LGD

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy dla Powiatu Toruńskiego w Chełmży, Powiatowy Urząd Pracy w Chełmnie.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie LSR od 2010 do 2013 roku wzrosła o 21,5%. Taki stan rzeczy był spowodowany ogólnosiwiatowym kryzysem gospodarczym i zamykanymi firmami w Specjalnej Strefie Ekonomicznej, która jest zlokalizowana w gminie Łysomice, gdzie wielu mieszkańców obszaru LGD było zatrudnionych. W latach 2012-2013 zmniejszono zatrudnienie o około 3 000 osób. W 2013 roku zaprzestały produkcji zakłady Orion, Sumika i Kimoto, które łącznie zatrudniały – 1 400 osób. W zakładach Sharp, które w 2015 roku przejęła słowacka firma UMC POLAND zmniejszono zatrudnienie o 1 800 osób.

W 2014 roku nastąpił zauważalny spadek poziomu bezrobocia. Największy spadek odnotowało miasto Chełmża - 24,3%. Jedną z przyczyn zmniejszenia się liczby bezrobotnych było ożywienie gospodarcze, zauważalny jest wzrost zgłaszanych wolnych miejsc pracy przez pracodawców.

Na dzień 31.12.2013 roku na obszarze objętym LSR w trudnej sytuacji życiowej na rynku pracy jest 2 640 osób, w tym osoby do 25 roku życia - 21,4%, powyżej 50 roku życia – 19,1%, długotrwale bezrobotni – 53,7%, bez kwalifikacji zawodowych -30,5%, bez doświadczenia zawodowego – 20,1%, bez wykształcenia średniego – 70,7%, niepełnosprawni – 2,9% .

Na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu w powiecie toruńskim przeważającą grupą bezrobotnych są osoby długotrwale bezrobotne, z terenów wiejskich, przeważa liczba kobiet w wieku 25-34 lata, z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, stażem zawodowym od 1 do 5 lat. Okres pozostawania bez pracy od 6 do 12 miesięcy.

Urzędy pracy prowadziły aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, kierowano bezrobotnych na staże, prace interwencyjne oraz roboty publiczne, realizowano projekty unijne, przyznawano jednorazowe środki na podejmowanie działalności gospodarczych, refundowano pracodawcom koszty doposażenia stanowiska pracy, przyznawanie dodatków aktywizacyjnych, kierowanie na szkolenia i kursy zawodowe.

Obecny system oświaty w Polsce nie jest przystosowany do rynku pracy. Osoby młode, które wchodzi na rynek pracy nie posiadają przygotowania zawodowego. Brakuje wykwalifikowanych pracowników specjalizujący się w określonych dziedzinach.

Tabela 3.3 Liczba osób bezrobotnych wg wykształcenia

WYKSZTAŁCENIE					
	wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
Miasto Chełmża	70	229	195	616	563
Chełmża	29	125	59	270	336
Łubianka	22	89	29	132	124
Łysomice	44	130	45	165	216
Papowo Biskupie	14	69	28	171	244
RAZEM	179	642	356	1354	1483

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy, 31.12.2013

Na obszarze LSR przeważają osoby bezrobotne z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym. Najmniejszą grupę stanowią osoby w wykształceniu

wyższym. Podobnie jest w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie największy udział bezrobotnych stanowią osoby z najniższym wykształceniem – 32% osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i niższe, 31% osoby z wykształceniem zasadniczym.

4. Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości

Obszar objęty LSR jest położony blisko 200 - tysięcznego Torunia i 350-tysięcej Bydgoszczy- dużych aglomeracji miejskich z bogatym rynkiem pracy i ośrodkami akademickimi. Przez obszar przebiegają ważniejsze szlaki drogowe – droga krajowa 91, autostrada A1 (węzeł Turzno, gm. Łysomice), poza tym na terenie gmin dobrze rozwinięta jest sieć dróg wojewódzkich, powiatowych. W ostatnich latach drogi gminne są utwardzane nawierzchnią asfaltową, tworzone są drogi rowerowe i chodniki, wiele chodników jest modernizowanych. W 2014 roku prawie cały obszar LSR został włączony do Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Terytorialnego, co daje możliwość pozyskania dodatkowych środków, zwiększy się atrakcyjność obszaru.

Tabela 4.1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem w latach 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Miasto Chełmża	1202	1146	1144	1157	1163
Chełmża	551	558	558	589	614
Łubianka	433	443	461	509	548
Łysomice	826	871	910	981	1007
Papowo Biskupie	186	176	186	204	205
RAZEM	3198	3194	3259	3440	3537
Kujawsko-pomorskie	186007	184365	187996	191252	192078

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2014

W 2014 r. zarejestrowanych podmiotów gospodarczych było 3537 z kolei w 2010 roku – 3198. Najwięcej z nich znajduje się w mieście Chełmża oraz w gminie Łysomice, a najmniej w typowo rolniczej gminie Papowo Biskupie. Zauważalny jest wzrost podmiotów gospodarczych zwłaszcza w gminie Łysomice, gdzie od 2010 do 2014 zostało utworzonych 181 nowych firm.

Udział podmiotów województwa w ogólnej liczbie podmiotów w kraju wynosi 4,7%. Niski udział podmiotów z kujawsko-pomorskiego w ich ogólnej liczbie w kraju świadczy o deficytach przedsiębiorczości województwa. Wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej, utrzymanie miejsc pracy, wysokie podatki, stanowią przeszkodę w rozwoju przedsiębiorczości zarówno na obszarze województwa kujawsko-pomorskie jak i całego kraju.

Od 2012 roku można zaobserwować powolny wzrost liczby podmiotów gospodarczych, co korzystnie wpływa na kondycję gospodarczą regionu.

Wiele nowych firm powstało w miejscu po zamkniętych fabrykach japońskich w Specjalnej Strefie Ekonomicznej w Ostaszewie, m.in. Tioman Sp. z o.o. Sp. k. (produkcja m.in. znaków i tablic drogowych, znaków aktywnych i podświetlanych), Kreis Pack (zajmująca się wyrobem plastikowych pojemników i opakowań), Boryszew Tensho Poland Sp. z o.o. (produkcja komponentów do samochodów. Z kolei firma Apator S.A. (produkcji aparatury łącznikowej i licznikowej.) utworzyła nowoczesny zakład produkcyjny, w którym usprawniono procesy technologiczne, nowe hale wybudowała również firma Katarzynki Akcesoria Meblowe sp. z o.o.

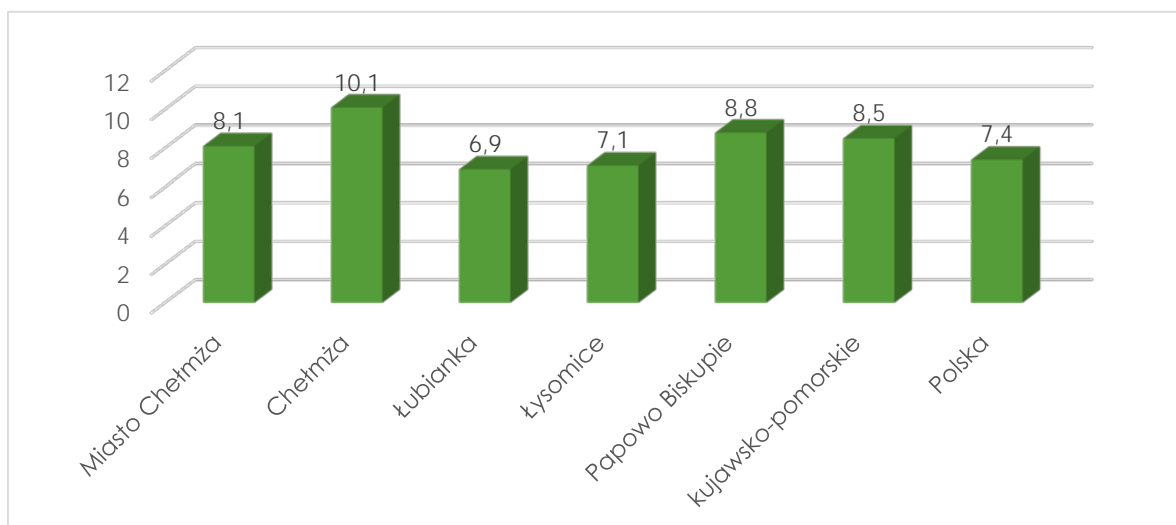
Poza inwestowaniem na terenie gminy Łysomice inwestorzy zewnątrzni nie są zainteresowani pozostałym obszarem LSR.

Tabela 4.2. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców

	2010	2011	2012	2013	2014
Miasto Chelmża	787	754	759	759	780
Chelmża	572	577	573	573	627
Lubianka	689	694	710	710	819
Łysomice	913	944	981	981	1058
Papowo Biskupie	418	397	421	421	470
Kujawsko-pomorskie	886	879	897	897	919
Polska	1015	1004	1004	1032	1071

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2014

Wykres 4.1. Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru regon w 2014 roku (%)

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2014

Branże w których najczęściej jest podmiotów gospodarczych to handel, budownictwo, przetwórstwo przemysłowe, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli. Liczną grupę stanowi również transport i gospodarka magazynowa, rolnictwo, pozostałe usługi takie jak fryzjerstwo, naprawa i serwis sprzętu komputerowego. Największa liczba podmiotów związana z obsługą rolnictwa jest w gminie Chełmża – 55 (dane na dzień 31.12.2014 r).

Tabela 4.3. Podmioty gospodarcze wpisane do REGON wg. PKD 2007

Seksja	Sektor publiczny					Sektor prywatny				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	0	0	0	0	0	191	201	197	187	141
B Górnictwo i wydobycie	0	0	0	0	0	3	4	4	3	4
C przetwórstwo przemysłowe	0	0	0	0	0	323	317	316	336	347
D wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze	0	0	0	0	0	3	3	3	2	2

do układów klimatyzacyjnych										
E dostawa wody, gospodarowanie ściekami oraz działalność związana z rekultywacją	2	2	3	3	3	12	13	14	20	20
F budownictwo	0	0	0	0	0	440	448	457	512	542
G handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli	0	0	0	0	0	781	910	922	933	933
H transport i gospodarka magazynowa	0	0	0	0	0	244	243	230	234	244
I działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	0	0	0	0	0	49	60	65	67	69
J informacja i komunikacja	0	0	0	0	0	37	36	35	47	47
K działalność finansowa i ubezpieczeniowa	0	0	0	0	0	77	68	75	74	74
L działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	56	57	56	56	56	91	93	94	95	101
M działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	1	1	1	1	2	139	145	145	163	186
N działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	0	0	0	0	0	63	68	80	107	129
O administracja publiczna i obrona narodowa	11	11	11	11	11	24	24	24	24	24
P edukacja	44	40	44	49	49	42	40	47	53	54

Q opieka zdrowotna i pomoc społeczne	12	12	12	21	12	132	139	151	164	175
R działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	8	8	9	9	9	51	50	60	64	62
S i T w tym: naprawa i konserwacja komputerów i artykułów osobistego i domowego	0	0	0	0	0	209	195	200	217	241
U organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	134	131	136	150	142	2911	3057	3119	3302	3395

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Dominuje sektor prywatny, a w nim osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, których jest 2751 na 3537 podmiotów ogółem. Z kolei w sektorze publicznym w 2014 r. zarejestrowanych było 144 podmiotów.

Tabela 4.4. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON

Podmioty sektorów własnościowych	wg Miasto Chelmża	Gmina Chelmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie	ogółem
podmioty gospodarki narodowej ogółem	1163	614	548	1007	205	3537
sektor publiczny - ogółem	90	11	16	16	9	142
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	30	7	12	13	5	67
sektor publiczny - spółki handlowe	2	1	1	0	0	4
sektor prywatny – ogółem	1073	603	532	991	196	3395
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	862	497	436	802	154	2751
sektor prywatny - spółki handlowe	45	30	20	89	8	192

sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	7	3	1	21	2	34
sektor prywatny - spółdzielnie	9	8	4	5	3	29
sektor prywatny - fundacje	1	2	2	2	0	7
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	31	24	25	19	8	107

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, stan na 31.12.2014

Na obszarze LGD funkcjonują dwie spółdzielnie socjalne, jedna w gminie Łubianka oraz kolejna na terenie Miasta Chełmża. Spółdzielnia socjalna jest specyficzną formą spółdzielni pracy. Przedmiotem działalności jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa przez jej członków. Spółdzielnia socjalna może być założona przez osoby prawne, a także przez osoby należące do grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Spółdzielnie socjalne są szansą na poprawę bytu osób wykluczonych społecznie, niepełnosprawnych, bezrobotnych, którzy mimo chęci do pracy nie znaleźli zatrudnienia.

Na obszarze LGD nie ma instytucji, która wspierałaby młodych przedsiębiorców pod względem prawno-organizacyjnym.

5. Działalności sektora społecznego, w tym integracja/ rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Na obszarze LGD funkcjonuje wiele organizacji z sektora społecznego przyjmujących formę organizacji formalnych bądź nieformalnych. W ostatnim czasie wzrosła aktywność rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Na terenie gminy Łysomice w ostatnich 3 latach, powstały 4 organizacje pozarządowe, w gminie Łubianka – 3, gminie i mieście Chełmża po 2 organizacje pozarządowe, co świadczy o rosnącym zaangażowaniu mieszkańców w życie społeczności lokalnej.

Tabela 5.1. Zestawienie podmiotów sektora społecznego obszaru LGD

	Stowarzyszenia i Fundacje	Kluby sportowe	Ochotnicze straże pożarne	Koła Gospodyń Wiejskich
Miasto Chełmża	19	7	1	-
Chełmża	12	4	9	13

Łubianka	12	8	7	12
Łysomice	15	1	5	9
Papowo Biskupie	1	2	3	1
RAZEM	59	22	25	35

Źródło: KRS online , dane własne pozyskane z UG.

Wśród zarejestrowanych w KRS podmiotów jest 59 stowarzyszeń i fundacji, 17 Kółek Rolniczych, 25 Ochotniczych Straży Pożarnych, 7 związków zawodowych, 3 organizacje wspierające osoby niepełnosprawne, 6 organizacji producentów rolnych. Najwięcej organizacji pozarządowych funkcjonuje na terenie Miasta Chełmża, najmniej w gminie Papowo Biskupie.

Poza tym na obszarze funkcjonują Ośrodki kultury (Centrum kultury w Łubiance, Gminny Ośrodek Kultury w Papowie Biskupim, Centrum Inicjatyw Kulturalnych Gminy Chełmża, Chełmżyński Ośrodek Kultury w Chełmży) oraz biblioteki samorządowe i szkolne, kluby seniora. Aktywnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, które biorą czynny udział na różnych uroczystościach, imprezach, festynach gminnych i lokalnych, wystawiając swoje wyroby. W ostatnich latach część świetlic wiejskich na obszarach gmin zostało wyremontowanych i w pełni wyposażonych, powstało wiele boisk sportowych, siłowni zewnętrznych, placów zabaw. Na obszarach samorządów gminnych organizowane są imprezy i festyny lokalne odpowiadające potrzebom mieszkańców.

Na obszarze LGD działa kilka zespołów lokalnych: chór żeński „Alebabki” z Łubianki, „Malwa” z Papowa Biskupiego oraz powstałe w ostatnich latach zespół „Łubianioki” z Łubianki, „Polskie Kwiaty” i „Niezapominajki” z gminy Chełmża. Zespoły biorą udział w przeglądach i konkursach piosenek, swoimi występami uświetniają również imprezy okolicznościowe, tj. dożynki, festyny i imprezy okolicznościowe. Wykonują utwory ludowe, patriotyczne, biesiadne. Natomiast na terenie miasta Chełmża funkcjonuje kościelny chór mieszany „Św. Cecylia”.

Tabela 5.2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców

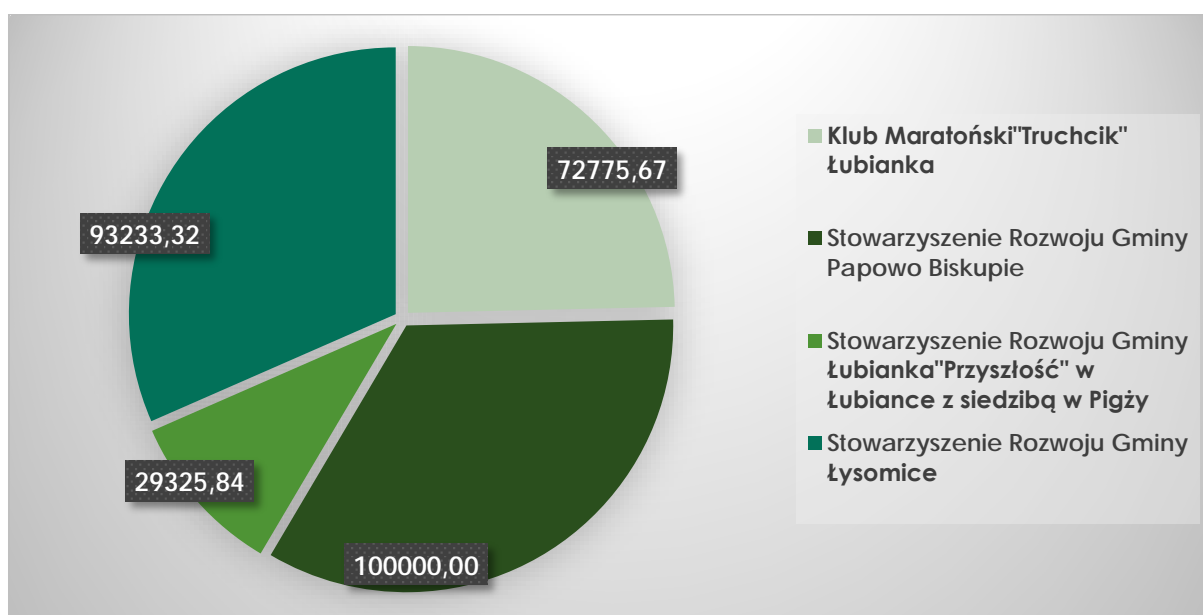
	2011	2012	2013	2014
Miasto Chełmża	2	2	2	2
Chełmża	3	3	3	3
Łubianka	4	4	4	4
Łysomice	2	2	2	2
Papowo Biskupie	2	2	2	2

Kujawsko-pomorskie	3	3	3	3
Polska	3	3	3	3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, stan na 31.12.2014

Organizacje pozarządowe w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju z działania „małe projekty” złożyły łącznie 22 projekty, które zostały wybrane do realizacji. Kwota dofinansowania wyniosła 295 334,83 zł, co stanowiło 20,1% całej kwoty budżetu z tego działania.

Wykres 5.1. Środki pozyskane przez NGO z LSR 2007-2013 (zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu OFSA, lipiec 2015

Mimo rosnącego zainteresowania życiem społecznym mieszkańców, nadal brakuje wsparcia finansowo-organizacyjnego dla organizacji społecznych. Wiele inicjatyw lokalnych mogących rozszerzyć ofertę kulturalną obszaru nie jest realizowanych ze względu na brak środków i wsparcia merytorycznego.

6. Analiza problemów społecznych i grup defaworyzowanych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym

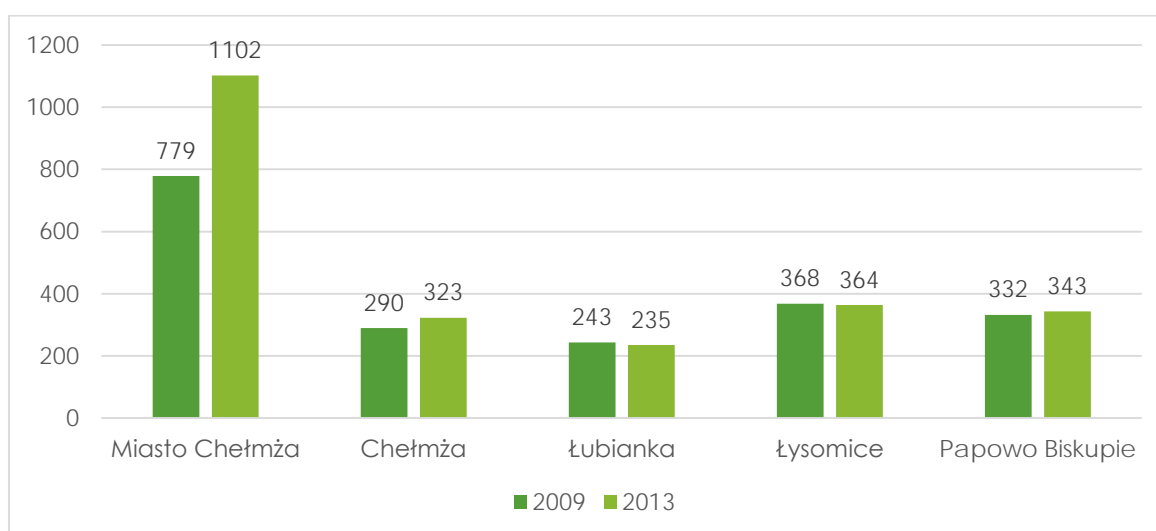
Na terenie LGD funkcjonują cztery gminne i jeden miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, które mają za zadanie zapobiegać problemom bezrobocia, ubóstwa, patologii. W ostatnich latach wzrosła liczba osób korzystających z różnych form pomocy. Wsparcia potrzebują

zarówno osoby długotrwale bezrobotne jak również osoby starsze, niepełnosprawne, przewlekle chore, rodziny wielodzietne.

Problem ubóstwa na obszarze LGD dotyka nie tylko pojedyncze osoby, ale całe gospodarstwa domowe. Ubóstwo, rozumiane jako czyli brak środków materialnych do życia, bieda, niedostatek, wiąże się z problemami osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych, długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, osób starszych, którzy nie rozwiązują swoich problemów ze względu na ubóstwo (brak środków na zakup leków, żywności, opłaty mieszkaniowe).

Często rodziny wielodzietne lub niepełne nie radzą sobie z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Brak wykształcenia, bieda, alkoholizm, niezaradność życiowa powoduje uzależnienie od pomocy społecznej.

Wykres 6.1. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, stan na 31.12.2013

Pomoc społeczna dla gospodarstw domowych znacznie wzrosła w mieście Chełmża, od 2009 nastąpił wzrost o 41,5%. W pozostałych gminach liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej utrzymuje się na podobnym poziomie.

Tabela 6.1. Liczba osób objętych pomocą społeczną na obszarze LGD

	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej	Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej	Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

Miasto Chełmża	1567	1150	2835
Chełmża	548	322	1128
Łubianka	423	237	827
Łysomice	634	365	1169
Papowo Biskupie	494	363	1112
Razem	3666	2437	9508

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 31.12.2013

Ze świadczeń pomocy społecznej udzielonych przez Ośrodki Pomocy Społecznej skorzystało 2437 rodzin i 9 508 osób w tych rodzinach, co stanowi odpowiednio 2,5% rodzin i 3,7% osób w rodzinach województwa kujawsko-pomorskiego. **Rodziny korzystające z pomocy społecznej to głównie rodziny z dwójką i trójką dzieci.**

Wykres 6.2. Liczba osób którym przyznano świadczenia w latach 2011 - 2013

Źródło: GOPS, MOPS

Analizując wykres prawie we wszystkich gminach oraz mieście Chełmża wzrosła liczba osób otrzymujących świadczenia społeczne, co w głównej mierze spowodowane jest wzrostem bezrobocia. W większości osoby zgłaszające się do Ośrodka Pomocy Społecznej to osoby, które faktycznie znajdują się w trudnej sytuacji życiowej. Niemniej jednak zdarzają się osoby dla których pomoc społeczna miałaby być sposobem na życie.

Tabela 6.2. Liczba osób niepełnosprawnych na obszarze LGD

	Miasto Chełmża	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	RAZEM
Osoby niepełnosprawne	1890	1180	782	819	490	5161

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 2002

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku na obszarze LGD zamieszkiwało 5161 osób niepełnosprawnych i stanowiły w tym czasie 12,1% ludności obszaru. Największym problemem osób niepełnosprawnych jest brak wykształcenia, niskie kwalifikacje zawodowe oraz brak pracy. Większość z nich postrzegana jest jako osoby nie w pełni wartościowe, cechujące się niską wydajnością. Wskazane jest by na obszarze powstawały warsztaty terapii zawodowej dla osób niepełnosprawnych oraz ośrodki rehabilitacji. Konieczne jest kształtowanie otoczenia przyjaznego osobom niepełnosprawnym, pobudzanie społecznej aktywności tych osób. Niestety utrudnieniem w uczestniczeniu w życiu społecznym osób niepełnosprawnych są bariery architektoniczne. Większość budynków użyteczności publicznej nie jest przystosowana. Dodatkowo wiele osób niepełnosprawnych z powodu braku transportu ma problemy by dotrzeć w określone miejsce, na konkretne zajęcia. W 2013 roku na terenie LGD osób niepełnosprawnych, które pobierały świadczenia z pomocy społecznej było 1261.

Tabela 6.3. Liczba osób długotrwale bezrobotnych

	Miasto Chełmża	Chełmża	Lubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	RAZEM
Osoby długotrwale bezrobotne	940	460	164	282	308	2154

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 31.12.2013

Osoby długotrwale bezrobotne, czyli osoby pozostające bez pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 24 miesięcy, w 2013 roku ich liczba wynosiła 2154 osób co stanowi 4,8% ludności całego obszaru LGD. Z kolei w powiecie toruńskim osób długotrwale bezrobotnych jest 3 900, a w województwie kujawsko-pomorskim 85 935. Liczba osób długotrwale bezrobotnych wzrasta, w 2012 roku na obszarze LGD było ich 1690, brakuje efektywnego systemu aktywizacji osób bezrobotnych.

Tabela 6.4. Liczba osób bezdomnych na obszarze LGD

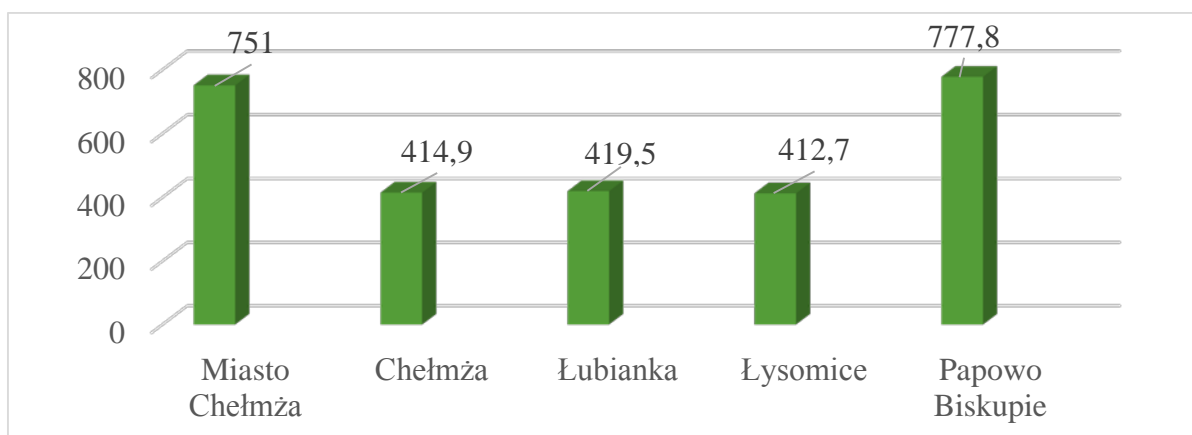
	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Lubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie
Osoby bezdomne	32	8	2	8	3

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 31.12.2013

W 2013 roku na terenie LSR było 53 bezdomnych. W województwie kujawsko – pomorskim w 2013 roku funkcjonowały 23 placówki, które wspierały osoby bezdomne. Na

omawianym obszarze funkcjonują tylko dwie placówki - noclegownia i schronisko: Ośrodek Wsparcia „Caritas” Diecezji Toruńskiej w Chełmży.

Wykres 6.5. Wydatki gmin na pomoc społeczną na 1 mieszkańca w 2013 roku (zł)

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Wydatki na pomoc społeczną są największe w mieście Chełmża oraz gminie Papowo Biskupie, pozostałe gminy są na podobnym poziomie.

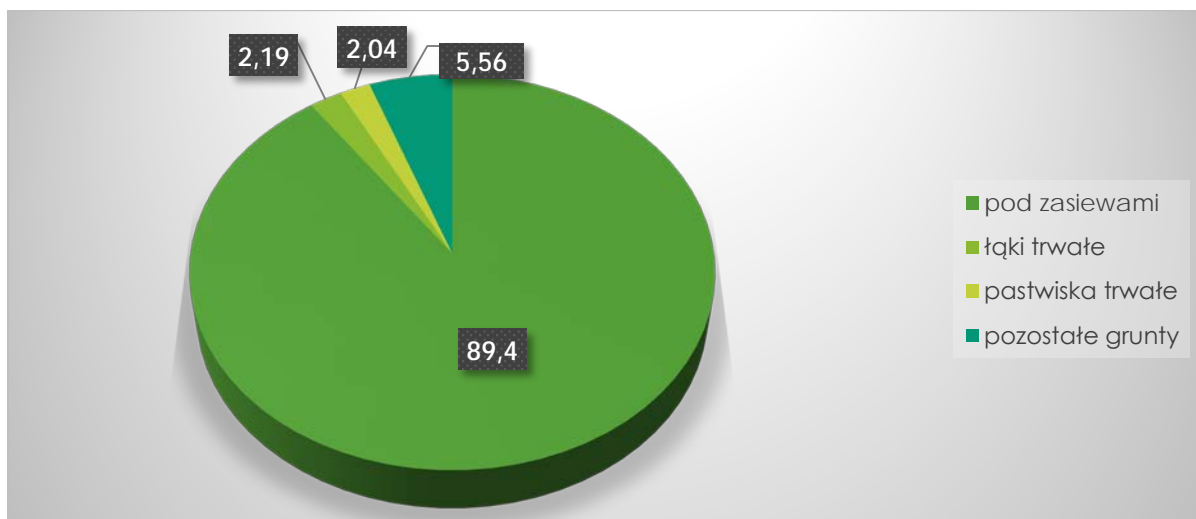
Na 1 mieszkańca województwa kujawsko-pomorskiego, z wydatków na zadania poniesione przez jednostki samorządowe w roku 2013 przypadają średniorocznie 762,85 zł.

Na obszarze LGD funkcjonuje 1 środowiskowy dom samopomocy, 2 domy pomocy społecznej, 3 kluby seniora. Nadal brakuje placówek opieki nad osobami starszymi takich jak dzienny dom pomocy społecznej.

7. Charakterystyka rolnictwa

Korzystne warunki glebowe i klimatyczne sprawiają, że gospodarka rolna jest jedną z ważniejszych gałęzi obszaru, odznacza się wysoką efektywnością na poziomie produkcji i wysoką kulturą rolną. Obszar LGD charakteryzuje się dobrą jakością gleb, głównie są to gleby o klasach III a i b oraz IV a i b. Użytki rolne zajmują około 36 tys. ha, co świadczy, że podstawową funkcją gmin jest produkcja rolna.

Wykres. 9.1. Struktura gruntów (%) na terenie LGD

Źródło: GUS, Powszechny Spis Rolny, 2010

Użytki rolne ogółem w 2010 r. zajmowały 36161,88 hektarów, gdzie dominują grunty orne – 89 %, łąki – 2,19%, pastwiska – 5,56%, pozostałe grunty – 2,04%, (w tym sady). Największą powierzchnię grunty orne zajmują w gminie Chełmża – 14168,01 ha, w gminie Łubianka wynoszą 5362,12 ha, gmina Łysomice – 7509,48 ha, gmina Papowo Biskupie – 6488,49 ha, najmniejszą powierzchnię stanowią grunty orne zlokalizowane a terenie miasta Chełmża – 351,83 ha.

Na obszarze LGD w 2010 roku działało łącznie 2 428 gospodarstw rolnych, najwięcej znajduje się w gminie Chełmża oraz gminie Łysomice. Gospodarstwa do 1 ha oraz stanowią 18% ogółu, podobnie gospodarstwa powyżej 15 ha – 18,4%. Największą ilość stanowią gospodarstwa rolne od 1 do 15 ha – 51,7% . Obszar LGD charakteryzuje się dużą ilością małych, rozdrobnionych gospodarstw rolnych, gdzie produkcja rolna jest mało opłacalna. Średnie gospodarstwo z obszaru LGD ma prawie 14 ha z kolei w województwie kujawsko – pomorskim średnie gospodarstwo wynosi 14,18 ha, a w Polsce 7,93 ha.

Tabela 7.1. Gospodarstwa rolne na terenie LGD

	Miasto Chełmża	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	kujawsko-pomorskie
2010	73	800	581	638	336	65115

Źródło: GUS, Powszechny Spis Rolny 2010

Gospodarstwa rolne specjalizują się w produkcji roślinnej, w której dominują zboża, rzepak, burak cukrowy, kukurydza, ziemniaki. W hodowlach zwierząt gospodarskich najczęściej spotykana jest hodowla bydła, trzody chlewnej oraz drób kurzy. Gospodarstw zajmujących się hodowlą zwierząt najczęściej jest na terenie gminy Chełmża. Na obszarze LGD działa 6 grup producenckich, głównie zajmujące się produkcją zbóż i roślin oleistych, z kolei

w całym województwie kujawsko-pomorskim jest ich 133. Skupy płodów rolnych znajdują się wyłącznie w gminie Łubianka i Papowo Biskupie.

8. Zagospodarowanie przestrzenne

Przez Obszar LSR przebiegają jedne z największych szlaków drogowych w kraju – autostrada A1 z węzłem w miejscowości Turzno (gm. Łysomice), droga krajowa nr 15 i 91. Droga krajowa nr 91 jest alternatywą dla płatnej autostrady A1, przebiega przez obszar gmin Łysomice, Chełmża, Papowo Biskupie, co daje możliwość rozwoju gmin w zakresie usług transportu drogowego. Przez cały obszar przebiegają drogi wojewódzkie i powiatowe o większym znaczeniu. Przez obszar wszystkich gmin poza gminą Łubianka przebiegają linie kolejowej relacji Toruń-Grudziądz, w gminie Łysomice również linia kolejowa relacji Toruń-Iława. W centrum obszaru położone jest miasto Chełmża, które jest głównym ośrodkiem miejskim dla mieszkańców z pobliskich miejscowości. Na jego terenie znajdują się siedziby banków, poczty, szpital, ośrodki zdrowia, policja, straż miejska, basen, sieć sklepów oraz targowisko, które stanowi ważny punkt dystrybucji produktów rolnych z obszaru LSR.

Obszar charakteryzuje się dobrą dostępnością do sieci dróg utwardzonych, które obsługują najważniejsze połączenia zewnętrzne i wewnętrzne gmin oraz rejony o największej koncentracji zabudowy. Jednak w dalszym ciągu stan techniczny tych dróg uznawany jest za niezadawalający. Pomimo dużych nakładów finansowych na przebudowę i modernizację sieci drogowej występuje potrzeba ciągłego ich ulepszania, szczególnie pod kątem budowy nawierzchni asfaltowych, utwardzonych poboczy, poszerzania pasów drogowych.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa powstaje coraz więcej chodników dla pieszych, jednakże są usytuowane głównie w centrach wsi, brakuje chodników łączących sąsiadujące ze sobą miejscowości, również liczba miejsc parkingowych jest niewystarczająca, brakuje odpowiedniego oświetlenia. Sieć ścieżek pieszo – rowerowych jest słabo rozwinięta, brakuje ścieżek rowerowych poprawiające bezpieczeństwo mieszkańców. Na obszarze LGD wzrasta popularność instalacji zmniejszających szkodliwe oddziaływanie na środowisko, w ostatnich latach powstało kilka tysięcy instalacji solarnych w prywatnych budynkach i obiektach użyteczności publicznej, w gminie Łubianka planowana jest również instalacja ogniw fotowoltaicznych służących do produkcji energii elektrycznej.

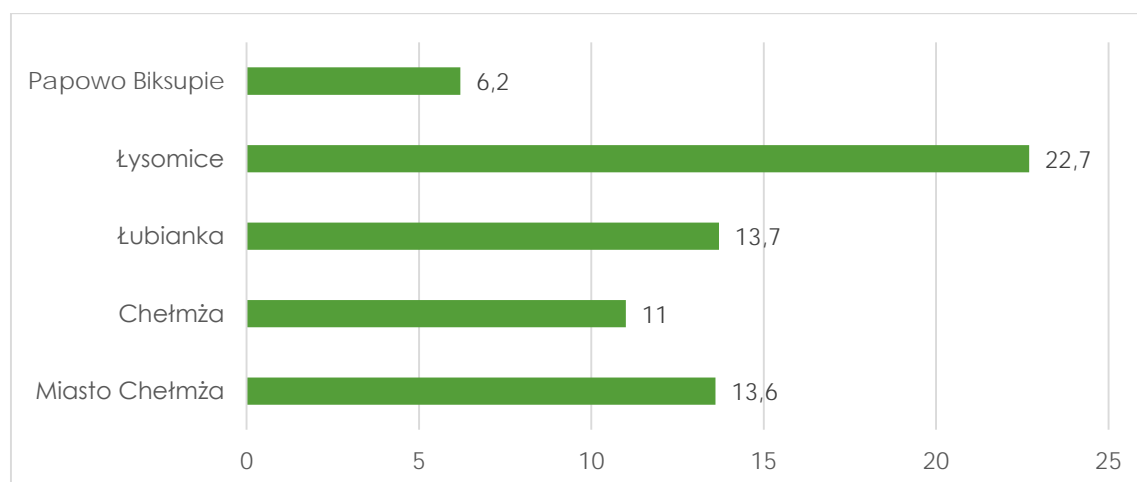
Obszar LGD posiada szeroką ofertę edukacyjną. System oświatowy tworzą: 19 szkół podstawowych, 9 gimnazjów, liceum ogólnokształcące, szkoła muzyczna, technikum, szkoła zawodowa, szkoła specjalna, liceum uzupełniające dla dorosłych, szkoła policealna. Dobrze rozwinięta jest sieć punktów przedszkolnych i przedszkoli rozwiniętych w ramach funduszy UE. Kluczowe znaczenie dla umożliwienia kobietom powrotu na rynek pracy po urodzeniu dziecka jest zapewnienie przez gminy odpowiedniej dla potrzeb infrastruktury w zakresie świadczenia opieki dla dzieci do 3 roku życia. W województwie kujawsko-pomorskim brakuje wsparcia tego typu placówek. Na obszarze LGD istnieje tylko jeden prywatny żłobek na terenie miasta Chełmża. Mimo bogatej oferty edukacyjnej nadal brakuje usług specjalistycznych, szkół, placówek przygotowujące uczniów do zawodu.

Infrastrukturę społeczną tworzą również świetlice wiejskie, obiekty kulturalne, sportowe i rekreacyjne. W wielu miejscowościach istnieją świetlice wiejskie, jednakże nie są one w pełni wykorzystane, brakuje stałej obsługi. Większość budynków użyteczności publicznej nie spełnia nowoczesnych standardów, nie wszystkie świetlice są w pełni wyposażone, większość obiektów nie jest przystosowana do osób niepełnosprawnych. Koszty utrzymania obiektów infrastruktury społecznej są zbyt wysokie. Centra miejscowości nie są w pełni zagospodarowane.

Na obszarze LGD funkcjonuje 15 przychodni, ośrodków zdrowia i 1 Szpital Powiatowy w Chełmży, brakuje natomiast placówek oferujące usługi specjalistów.

Samorządy gminne coraz więcej środków pozyskują unijnych na realizację zadań z zakresu infrastruktury technicznej i społecznej, a także w ramach projektów miękkich.

Tabela 8.1. Koszty dofinansowania projektów z UE w 2015 roku (mln zł).

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://mapadotacji.mojregion.eu/>

Obszary wymagające rewitalizacji

- **Gmina Papowo Biskupie** – na terenie gminy obszarami wymagającymi rewitalizacji i przekształceń są tereny zespołów dworsko- pałacowe oraz ich otoczenie, które od lat 80-tych wykorzystywane były jako bazy PGR
- **Gmina Łysomice**

Sołectwo	Opis stanu infrastruktury w zakresie potrzeb rewitalizacji
Kamionki Duże	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie sołectwa, zagospodarowanie terenu wokół świetlicy wiejskiej(budowa parkingu, oczyszczenie stawu wraz z budową mostka, budowa małej architektury), budowa ścieżki rowerowej relacji Kamionki Małe-Kamionki Duże-Turzno (wzdłuż drogi powiatowej), budowa boiska wielofunkcyjnego na terenie świetlicy wiejskiej.
Lulkowo	Budowa/rozbudowa/modernizacja świetlicy wiejskiej w miejscowości Lulkowo wraz z zagospodarowaniem terenu, budowa ścieżki rowerowej relacji Lulko-Piwnice (wzdłuż drogi wojewódzkiej), budowa boiska wielofunkcyjnego
Różankowo	Budowa świetlicy wiejskiej w miejscowości Różankowo wraz z zagospodarowaniem terenu, budowa ścieżki rowerowej relacji Różankowo-Piwnice (wzdłuż drogi wojewódzkiej), budowa boiska sportowego
Tylice	Ogrodzenie terenu świetlicy wiejskiej, boiska i placu zabaw, doposażenie świetlicy wiejskiej (sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble, sprzęt audio) i terenu wokół b(wykonanie zieleni, mała architektura), budowa wiaty ogniskowej na terenie świetlicy wiejskiej, budowa kanalizacji sanitarnej, budowa oświetlenia ulicznego wzdłuż drogi gminnej
Pozostały obszar	Budowa ścieżki rowerowej relacji Kowróż – Wytrębrowice-Ostaszewo (wzdłuż drogi powiatowej), modernizacja oraz budowa dróg publicznych na terenie gminy, inwestowanie w indywidualne urządzenia odnawialnych źródeł energii, rozbudowa kanalizacji sanitarnej na terenie sołectwa Zakrzewko, budowa kanalizacji sanitarnej na terenie sołectwa Zakrzewko, budowa sali gimnastycznej w Ostaszewie, wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne, zainstalowanie pomp ciepła, rewitalizacja ośrodka wypoczynkowego przy jeziorze w Kamionkach Małych, modernizacja stacji uzdatniania wody w Gostkowie wraz z modernizacją sieci wodociągowej w zakresie wymiany rur cementowo-azbestowych, budowa dwóch boisk sportowych typu „Orlik” przy Szkole Podstawowej w Świerczynkach i w miejscowości Lulkowo, budowa hali sportowej w miejscowości Świerczynki i Ostaszewo przy szkołach podstawowych, renowacja zabytków(kościoły w Gostkowie, Papowie Toruńskim, Świerczynki i kaplica w Ostaszewie), uzbrojenie terenów pod budownictwo jednorodzinne, budowa ścieżki dydaktycznej przez Rezerwat „Las Piwnicki” na Barbarkę oraz do Centrum Astronomii w Piwnicach

- **Gmina Chełmża**

Sołectwo	Opis stanu infrastruktury w zakresie potrzeb rewitalizacji
Nawra	<ul style="list-style-type: none"> - budowę chodnika pieszo-rowerowego o długości 1,5 km po prawej stronie drogi wojewódzkiej od wsi w kierunku Wybcza, - dokończenie drogi Nawra – Izabelin 1100 metrów, - dokończenie drogi powiatowej Nawra – Dworzec Kolejowy z budową chodnika (2 km), - poprawę oświetlenia (10 lamp) i stanu drogi wojewódzkiej Nawra – Wybcz oraz Nawra – Dębiny - budowę zaplecza obiektów sportowych na działce Nr 47/1 stanowiącej własność gminy Chełmża. Działka położona jest w sąsiedztwie istniejących boisk sportowych. <p>Planowana jest budowa budynku o powierzchni 80 m² z możliwością rozbudowy. W budynku znajdą pomieszczenia: szatnie, sanitariaty, sala ze stołem pingpongowym, siłownia.</p>
Grzywna	<ul style="list-style-type: none"> - Wykonanie ścieżki pieszo-rowerowej Grzywna – Chełmża (ca 2 km) wraz z oświetleniem zasilanym układem solarno-wiatrowym - Budowa wielofunkcyjnego budynku – centrum wiejskiego przy terenach rekreacyjno-sportowych - Odwodnienie i asfaltowanie ulicy Parkowej - Położenie asfaltowej nawierzchni drogi od parkingu w centrum wsi do pałacu - Przebudowa połączona z asfaltowaniem drogi gminnej (koło p. Ryńskiego) – na odcinku około 150 m. <p>Budowa i wyposażenie dwóch placów zabaw – na terenie sektora Grzywna Domena i sektora Mała Grzywna.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kanalizacja osiedla z ulicami – Parkowa, Klonowa i Dębowa.
Zelgno	<ul style="list-style-type: none"> - Budowę remizy OSP, Zakup wyposażenia dla OSP, plac treningowy dla strażaków z całej gminy, plac kształtowania sprawności fizycznej młodzieży jako elementu przygotowania do działania w OSP (skate park, ścianki wspinaczkowe, boiska), siłownia plenerowa, plac manewrowy – wielofunkcyjny plac – parking, boisko - Poprawienie stanu dróg dojazdowych do pól na terenie sołectwa Zelgno – ok. 6 km

Źródło: Dane z Urzędu Gminy, Plan Odnowy Miejscowości

- **Gmina Łubianka**

Sołectwo	Opis stanu infrastruktury w zakresie potrzeb rewitalizacji
Zamek Bierzgłowski	Budowa placu zabaw w miejscowości Zamek Bierzgłowski, Budowa chodnika przy ul. Jagiellońskiej w miejscowości Zamek Bierzgłowski

Źródło: Dane z Urzędu Gminy, Plan Odnowy Miejscowości

- **Miasto Chełmża**

Wstępna koncepcja rewitalizacji zakłada kompleksową interwencję w obszarze o największej koncentracji zjawisk kryzysowych.

Pierwszy z potencjalnych obszarów rewitalizowanych, położony w centrum miasta pomiędzy ulicami Polna, Dworcową, Chełmińską oraz Sikorskiego. Cechą charakterystyczną tego terenu jest historyczna wartość zabudowy, zwłaszcza kamienic oraz zabytków położonych w ścisłym centrum miasta. Większość kamienic znajduje się w złym stanie technicznym, a część budynków posiada stare, azbestowe dachy. Szczególną wartość historyczną przedstawiają zabytkowe obiekty, stanowiące istotny element dziedzictwa kulturowego miasta. Zarówno Konkatedra pw. Świętej Trójcy, jak również Kościół Św. Mikołaja wymagają prac restauracyjnych i konserwatorskich. Gruntownego odrestaurowania wymaga także funkcjonująca do dnia dzisiejszego, zabytkowa wieża ciśnień z początków XX .

Wśród problemów natury infrastrukturalnej należy wymienić zniszczoną nawierzchnię dróg, w tym również w ulicach bezpośrednio przylegających do kompleksu szkół podstawowych, gimnazjum i ponadgimnazjalnych, położonego pomiędzy ulicami Hallera, P. Skargi i Paderewskiego. Również obiekty szkolne wraz z ich bezpośrednim otoczeniem znajdują w złym stanie technicznym i nie budują wizerunku przestrzeni przyjaznej uczniom oraz mieszkańcom.

Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne, powierzchnia terenów zieleni miejskiej w centrum miasta jest niewielka.

Ważną część lokalnych uwarunkowań stanowią tereny wokół Jeziora Chełmżyńskiego. Na obszarze przylegającym do jeziora brakuje terenów uporządkowanej zieleni miejskiej, szczególnie w południowej jego części. Problemem jest także słabe zagospodarowanie plaż pod funkcje rekreacyjno-wypoczynkowe – brakuje miejsc campingowych, punktów małej gastronomii, toalet i natrysków. W sąsiedztwie jeziora występują niezagospodarowane tereny o charakterze turystycznym, zlokalizowane przy plaży Stolbud oraz Płatnej. Na obszarze zdiagnozowano zły stan infrastruktury technicznej przy ul. 3-go Maja i ul. Kościuszki. Problem dostrzega się w braku przedłużenia szlaku rowerowego (od Bulwaru 1000-lecia w stronę Strużala) oraz w deficycie długości dróg prowadzących do plaż („Stolbud” oraz „Płatnej”). Obszar charakteryzuje się złym stanem sieci wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, gazowej. Przy ulicy Kościuszki występuje jedynie kanalizacja ogólnospławna. Zdiagnozowano również problem ze złym stanem technicznym stacji uzdatniania wody.

Pod względem społecznym, w Chełmży występuje względnie wysoki wskaźnik liczby osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. Ponadto, około 34% osób bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym. Innym problemem miasta jest duża liczba osób otrzymujących świadczenia pomocy społecznej – na 1000 mieszkańców świadczenia otrzymuje blisko 89 osób – jest to jedna z wyższych wartości spośród analizowanych miast.

Głównym założeniem działań rewitalizacyjnych będą zintegrowane działania na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotnym elementem rewitalizacji jest pobudzanie lokalnej aktywności gospodarczej i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. Przewiduje się adaptację obiektu położonego w centrum miasta na potrzeby stworzenia niewielkiego inkubatora przedsiębiorczości, w tym modernizację infrastruktury publicznej niezbędnej dla właściwego funkcjonowania inkubatora, a także wsparcie doradczo-szkoleniowe dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą. Społeczną część działań uzupełniać będą szkolenia oraz wsparcie na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Interwencja w ramach rewitalizacji powinna dotyczyć również modernizacji przestrzeni publicznej i zapewnienia lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych. Uwzględniając potrzeby młodzieży jako jednej z grup najbardziej zagrożonych niekorzystnymi zjawiskami społecznymi, mając na względzie zdegradowaną przestrzeń wokół placówek edukacyjnych, zaplanowano również zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne terenów przyszkolnych oraz organizację pozalekcyjnych zajęć i przyszkolnych klubów sportowych, integrujących młodzież zagrożoną wykluczeniem społecznym.

9. Uwarunkowania geograficzne i przyrodnicze

Obszar ten pod względem geograficznym częściowo obejmuje Pojezierze Chełmińskie, Równinę Chełmżyńską oraz Kotlinę Toruńską. Rzeźba tego obszaru została ostatecznie ukształtowana w czasie ostatniego zlodowacenia skandynawskiego, które zakończyło się około 16 tys. lat temu. Podstawową formą rzeźby terenu jest utworzona przez cofający się lądolód wysoczyzna morenowa, w większości płaska, miejscami lekko falista, zbudowana z gliny zwałowej lub piasków gliniastych.

Wysoczyznę urozmaicają płytkie doliny wód roztopowych oraz zagłębienia wytopiskowe, a także niewielkie pagórki morenowe (średnio 80- 90 m n.p.m.). Rzeźbę terenu urozmaicają

liczne polodowcowe rynny jeziorne (i pojeziorne). Największe z nich są rynny jezior: Chełmżyńskiego, Papowskiego, Jeleniec, Bartlewskiego i Młyńskiego. Ponadto rozległe obniżenie w sandrze wypełnia Jezioro Kamionkowskie.

Ukształtowanie rzeźby tego terenu stwarza dogodne warunki dla gospodarki rolnej oraz rozwoju procesów urbanizacyjnych. Zwłaszcza rozległe płaskie powierzchnie od wieków sprzyjały rozwojowi rolnictwa, w związku z tym żadna z gmin nie została zaliczona do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).

Zasoby leśne

Wskaźnik lesistości na tym terenie jest niewielki, łączna powierzchnia wynosi 3 688 ha co stanowi 9,4% ogólnej powierzchni obszaru. Wskaźnik ten jest dosyć niski w stosunku do średniej województwa kujawsko-pomorskiego – 23,4%. Największe zasoby leśne posiada gmina Łysomice, które wynoszą 2 922 ha, na tę powierzchnię składa się największy kompleks leśny – rezerwat przyrody „Las Piwnicki” oraz otoczenie jeziora Kamionkowskiego. Z kolei w gminie Łubianka zasoby leśne wynoszą 449 ha, a w gminie Chełmża 281 ha. Najmniejsza powierzchnia leśna występuje w gminie Papowo Biskupie – 35 ha oraz w mieście Chełmża – 1 ha.

Tabela 9.1. Współczynnik lesistości obszaru LGD

	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie
Lesistość (%)	1,5	5,2	22,4	0,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2013

Zasoby wodne

Obszar położony jest w dorzeczu Wisły, w zlewniach jej dopływu: Strugi Toruńskiej i Fryby (Browiny), które są prawobocznym dopływem Wisły.

Zasoby wodne na terenie LGD są dość ubogie, wyjątek stanowi tu obszar gminy i miasta Chełmża z kilkoma jeziorami i rzeczkami. Ważnym elementem hydrograficznym obszaru są jeziora, największym z nich jest Jezioro Chełmżyńskie, które jest typem jeziora rynnowego o powierzchni 271,1 ha. Jezioro jest położone na obszarze gminy oraz miasta Chełmża. Rejon Jeziora Chełmżyńskiego charakteryzuje się dość urozmaiconą rzeźbą terenu, a zróżnicowanie

morfologiczne decyduje o wysokich walorach krajobrazowych tego terenu. Jezioro należy do grupy jezior zaliczanych do II kategorii przydatności turystycznej.

Kolejnym większym zbiornikiem wodnym na terenie LGD jest Jezioro Kamionkowskie w gminie Łysomice o powierzchni 71,4 ha. Jezioro ma I klasę czystości wód. Innymi mniejszymi jeziorami są Jeziora Grażyna, Grodzieńskie, Dźwierzno, Papowskie i Głuchowskie.

Ochrona przyrody

Na obszarze LSR znajduje się kilka form wieloprzestrzennej ochrony przyrody i krajobrazu. Ponadto przez miasto Chełmża przebiega ciąg przyrodniczy rynny chełmińskiej o znaczeniu regionalnym. Jest to jedyny w tej rolniczej i bezleśnej części Pojezierza Chełmińskiego pas terenu o korzystnej strukturze przyrodniczej o charakterze korytarza ekologicznego. Na terenie LGD, głównie w gminie Łysomice, Chełmża i Papowo Biskupie występują pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej (głązy narzutowe, dąb szypułkowy, dąb bezszypułkowy, dąb czerwony, buk pospolity, buk czerwonolistny, robinia akacjowa, jesion, grab, platan klonolistny, miłorząb dwuklapowy, modrzew europejski, sosna czarna, wiąz szypułkowy)

10. Uwarunkowania historyczno-kulturowe

Historia ziem objętych LSR jest niezwykle bogata. Na obszarze tym zlokalizowano dotychczas kilkaset stanowisk archeologicznych. W przeszłości zamieszkiwały ten obszar różne ludy. Około połowy I tysiąclecia p.n.e. mogły się tu pojawić koczownicze plemiona Scytów. Odkryte niedawno nad Jeziorem Grodno koło Chełmży osiedle z czasów kultury łużyckiej pochodzi z tego samego okresu co Biskupin, tzn. z początku 2. połowy I tysiąclecia p.n.e.

Na początku wczesnego średniowiecza (VI-VII wiek.) na interesującym nas obszarze pojawili się Słowianie. Pod koniec wczesnego średniowiecza (XII-XIII wiek) na teren tzw. ziemi chełmińskiej docierały infiltracje plemion pruskich, które przybrały na sile na początku XIII wieku.

Silne piętno odcisnęli na tych ziemiach rycerze Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego, zwani potocznie Krzyżakami. Sprowadził ich w 1228 roku książę mazowiecki Konrad I, który jednocześnie wydał przywilej nadający im ziemię chełmińską. Ziemia chełmińska jest w pewnym sensie kolebką kultury i tradycji na Pomorzu Nadwiślańskim. Trwałym tego śladem jest istniejący nadal układ osadniczy i komunikacyjny. Murowane ślady potęgi Zakonu to między innymi warownia murowana w Zamku

Bierzgłowski, zamek w Papowie Biskupim, liczne kościoły, obiekty gospodarcze itp. Po podpisaniu II Pokoju Toruńskiego w 1466 roku Ziemia Chełmińska wróciła do Królestwa Polskiego i wraz z Toruniem następował jej dalszy, wspaniały rozwój, który zahamowany został dopiero podczas najazdów szwedzkich.

Po rozbiorach, ziemie po prawej stronie Drwęcy, w tym Ziemia Chełmińska, znalazły się pod zaborem pruskim na ponad sto pięćdziesiąt lat. Ich gospodarczy rozwój następował wtedy znacznie szybciej niż rozwój terenów w zaborze rosyjskim, czego skutki i ślady widoczne są do dzisiaj.

W Chełmży zbudowano cukrownię, jedną z największych w Europie. Pobudowano gęstą sieć linii kolejowych i dróg, dzięki czemu rozwijał się handel i przemysł. Rozwój rolnictwa w tym okresie pozostawił niezwykle bogatą spuściznę w postaci zespołów pałacowo-parkowych i podworskich parków, wspaniałe, funkcjonujące do dzisiaj zabudowania gospodarcze, folwarczne, liczne kaplice i wiejskie kościoły.

Okres międzywojenny to czas odbudowy polskości, ziem objętych projektem, i działań integrujących na terenach obu zaborów. Niestety po upływie niespełna 20 lat, w 1939 roku (II wojna światowa) okupanci hitlerowscy włączają tereny dzisiejszej „Ziemi Gotyku” do Rzeszy i rozpoczynają proces bezwzględnej germanizacji. Niemal całkowicie zlikwidowano ludność żydowską. Podobny los miał w przyszłości spotkać również Polaków. Wyzwolenie, które przyszło na przełomie stycznia i lutego 1945 roku, przyniosło duże straty, zwłaszcza, jeśli chodzi o zasoby kultury materialnej. Po wojnie upaństwowiono majątki ziemskie i zakłady przemysłowe. Pozwolono na dewastację wielu cennych obiektów. Obecnie zabytki kultury materialnej otacza się coraz lepszą opieką, dzięki czemu stają się one wizytówką tych terenów i magnesem przyciągającym coraz więcej turystów. Spuścizna wielu kultur przewijających się przez Ziemię Chełmińską jest ciągle odkrywana i bardziej doceniana.

Obszar LGD „Ziemia Gotyku” nierozzerwalnie związany jest z historią „Ziemi Chełmińskiej”. Region ten ma ogromne znaczenie historyczne nie tylko dla obszaru dzisiejszego województwa kujawsko-pomorskiego, ale i dla całej Polski. Ziemia Chełmińska jest rdzennym terytorium początków państwa krzyżackiego, którego stosunki z Polską przez trzy stulecia kształtowały historię tej części Europy. Zachowane do dziś podstawowe elementy dziedzictwa kulturowego regionu powstały głównie w okresie krzyżackim.

Na terenie LGD znajduje się wiele cennych zabytków architektury sakralnej i świeckiej. Najważniejsze z nich to Zamek w Zamku Bierzgłowski, który w latach 1998-2002 został odrestaurowany i jest dzisiaj wielką atrakcją turystyczną. W zamku odbywa się wiele

przedsięwzięć kulturalnych. Z kolei w Papowie Biskupim znajdują ruiny zamku krzyżackiego, jednego z pierwszych zamków- klasztorów na terenie państwa krzyżackiego.

Na obszarze LGD znajduje się 57 zespołów pałacowo-parkowych, podworskich parków, 14 gotyckich kościołów, które są charakterystyczne dla obszaru LGD. Kościoły w Chełmży, Grzywnie, Nawrze, Przecznie, Biskupicach, Bierzgłowie, Świerczynkach, Papowie Toruńskim, Gostkowie i Papowie Biskupim zostały odnowione i odrestaurowane.

Gmina Chełmża:

Zespoły pałacowo parkowe, dworsko-parkowe i folwarki wpisane do rejestru zabytków w zlokalizowane są w następujących miejscowościach:

- Brąchnówko- zespół pałacowo-parkowy z 2 poł.XIX w.
- Kończewice – zespół pałacowo-parkowy z 2 poł. XIX w.
- Nawra – zespół *pałacowo-parkowy*, przełom XVIII/XIX w.
- Pluskowęsy- zespół pałacowo-parkowy, dwór z k. XVIII w przebudowany w 2 poł.XIX w.

Pozostałe zespoły pałacowo-parkowe, dworsko-parkowe i folwarki: Bocień, Browina, Dziemiony, Dźwierzno, Januszewo, Karolewo wieś Dźwierzno, Kielbasinek, Głuchowo, Grzegorz, Grzywna-Domena, Grzywna, Kielbasin, Kuczwały, Mirakowo, Morczyny wieś Mirakowo, Grodno wieś Mirakowo, Nowa Chełmża, Parowa Fałęcka, Skape, Sławkowo, Szerokopas, Świętosław, Witkowo, Zajączkowo, Zalesie, Zelgno.

Gmina Łysomice

W gminie Łysomice do najważniejszych zabytków należą:

- pałac w Lulkowie z końca XIX wieku
- pałac w Lipniczkach z połowy XIX wieku,
- Pałac Romantyczny w Turznie (hotel) - starsze skrzydło pochodzi z początku XIX w., młodsze z początków XX w.
- zespół dworsko-parkowy w Tylicach z XIX w.
- zespół dworsko-parkowy w Łysomicach z XIX w.
- pałac w Ostaszewie z XIX w.
- Kaplica w Ostaszewie z początków XX w.

Gmina Papowo Biskupie

Zespoły pałacowo-parkowe i dworsko – parkowe znajdowały się niemal w każdej wsi. Do najważniejszych należą:

- Zespół pałacowo-parkowy w Młyńsku z XIX w.
- Zespół pałacowo-parkowy w miejscowości Staw z XIX w.
- Zespół pałacowo-parkowy w Żyglądzie z końca XIX wieku

Pałace znajdują się między innymi w Dubielnie, Fałęcinie, Firlusie, Jeleńcu, Niemczyku, Nowym Dworze Królewskim, Papowie Biskupim, Stawie, Storlusie, Wrocławkach, Zegartowicach i Żyglądzie.

Gmina Łubianka

Najbardziej okazałe obiekty:

- Zespół pałacowo-parkowy w Wybczu z II poł. XVIII w.
- Zespół pałacowo-parkowy w Warszewicach

Miasto Chełmża

Na terenie miasta Chełmży znajduje się 11 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne. Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych należą:

- kościół konkatedralny pw. św. Trójcy z XIII w.
- kościół filialny pw. św. Mikołaja z połowy XII wieku
- wieża ciśnień z XIX w
- budynek ratusza z XIX w.

Należy również wyróżnić zabytkowe obiekty użytkowe takie jak: pastorówka w Zelgnie z poł. XX w., domy „Poniatówki”, zabytkowa karczma w Nawrze z XVIII w. (wpisana do rejestru zabytków), budynek szkoły w Nawrze z XIX wieku, nieczynny budynek dworca kolejowego w Mirakowie, kuźnia w Zelgnie z końca XIX w, mleczarnia w Zelgnie z pierwszej poł. XX w. drewniany wiatrak „koźlak” w Bierzglowie, zabytkowe budynki szkół, rządcówka w Przecznie, ratusz w Turznie, gorzelnie w Wybczu i Dźwierznie, spichlerze w Biskupicach. Poza tym na terenie miasta Chełmża znajdują się zabytkowe kamienice, z których najbardziej okazałe zlokalizowane są w centrum miasta, na rynku. Jak wynika to z analizy dokumentów i planów to najpierw powstawały małe domki, parterowe i jednopiętrowe. Potem łączono działki i w miejsce dwóch lub trzech małych domków powstawał jeden większy dom, z reguły dwupiętrowy. Na obszarze LGD pielęgnowane jest również dziedzictwo historyczno-kulturowe np. Kopiec Ziemia Polaków w Kończewicach, Sanktuarium Błogosławionej Juty w Bielczynach z tradycją pielgrzymkową.

11. Turystyka

Na obszarze LGD jest kilka atrakcji turystycznych, które przyciągają turystów zarówno z pobliskiego miasta Torunia, jak i z całego województwa.

Istotnym walorem turystycznym są dwa popularne jeziora: Chełmżyńskie na terenie miasta i gminy Chełmża oraz Kamionkowskie w gminie Łysomice. Oba jeziora posiadają sezonową bazę turystyczną. Nad jeziorem Chełmżyńskim na terenie miasta powstały plaże, które są często uczęszczane przez turystów i okolicznych mieszkańców, powstał tu również ośrodek wypoczynkowy „Przystań Tumska”, gdzie można wypożyczyć sprzęt pływający. Na terenie ośrodka działają kluby sportowe z sekcjami kajakarską, żeglarską i wioślarską. W Zalesiu na terenie gminy Chełmża również czynna jest plaża piaszczysta i trawiasta. Do dyspozycji są domki letniskowe i pole namiotowe, można również skorzystać z wypożyczalni sprzętu wodnego. W sąsiedniej miejscowości Mirakowo położone jest gospodarstwo agroturystyczne „GROT” oraz nowo powstały hotel Imperium Beach Resort oferujący luksusowe samodzielne apartamenty. W obrębie rynny jeziora Chełmżyńskiego nad jeziorem Grodzieńskim znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy „GRODNO”, oferując pokoje gościnne, wypożyczenie sprzętu wodnego, organizację imprez w plenerze. Natomiast jezioro Kamionkowskie położone w lesie, posiada I klasę czystości wód. Nad jeziorem znajduje się ośrodek wypoczynkowy z bogatą bazą gastronomiczno-handlową, pole namiotowe, domki letniskowe, hotel. Jezioro jest wykorzystywane na potrzeby rekreacji i wypoczynku weekendowego mieszkańców Torunia i gminy.

Na obszarze LGD poza wymienionymi ośrodkami wypoczynkowymi istnieją również gospodarstwa agroturystyczne i edukacyjne:

- „Lawendowe Wzgórze” w Wymysłowie
- Farma IHABA w Przecznie
- gospodarstwo agroturystyczne Dzikowscy w Gostkowie
- gospodarstwo edukacyjne „Zagroda BabaLuda” w Parowie Fałęckiej
- gospodarstwo agroturystyczne „Dalamo” w Jeleńcu

oraz hotele:

- Hotel Imperium w Chełmży
- Hotel Rubbens i Monet w Łysomicach
- Hotel Kuźnia w Łysomicach
- Hotel Pałac Romantyczny w Turznie

Na terenie LGD poprowadzonych jest szereg szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych. W 2013 roku przez obszar gmin Łysomice i Łubianka powstała ścieżka rowerowa o długości 22,15 km, prowadząca z miasta Toruń do miejscowości Unisław. Z kolei w 2015 roku została zakończona budowa ścieżki rowerowej z Torunia do Chełmży z odgałęzieniem do ośrodków wypoczynkowych w Zalesiu i Kamionkach. Poza asfaltowymi ścieżkami wybudowano również niezbędną infrastrukturę: miejsca do odpoczynku z koszami na śmieci, balustrady i mostek. Poprzez budowę ścieżek rowerowych obszar LGD zyskał na atrakcyjności, miłośnicy dwóch kółek mają możliwość poznać miejscowości przez, które przebiega ścieżka. Na obszarze LGD w nadleśnictwie Olek (gmina Łysomice) znajduje się jedyny na tym obszarze rezerwat „Las Piwnicki” o wielkości 33,5 ha z bogatym drzewostanem gradowym oraz dębowo-sosnowym. Na terenie gminy Łysomice w miejscowości Piwnice znajduje się również Obserwatorium Astronomiczne z trzecim co do wielkości teleskopem w Europie.

Na omawianym terenie znajdują się cenne zabytki, szczególnie reprezentujące sakralną architekturę gotyku. Jedną z większych atrakcji jest Zamek Krzyżacki w Zamku Bierzgłowskim z 1260 roku, zgodnie z kształtem wzgórza, wzniesiony na planie nieregularnego czworoboku z dwoma prostopadłymi do siebie skrzydłami oraz z przedzamczem. Z kolei na terenie Miasta Chełmża znajduje się Katedra pod wezwaniem Świętej Trójcy, która należy do najokazalszych i najciekawszych zabytków Pomorza. Na przestrzeni wieków świątynie odwiedziło wielu polskich królów m.in. Władysław Jagiełło, Kazimierz Jagiellończyk, Zygmunt August, Zygmunt III Waza, Jan Sobieski. W ostatnich latach powstało kilka nowych atrakcji turystycznych. Ciesząc się dużą popularnością wśród turystów jest odrestaurowany wiatrak „koźlak” w Bierzgłowie z możliwością skorzystania z usług przewodnika. W Łysomicach dzięki zaangażowaniu Stowarzyszenia Rozwoju Gminy Łysomice oraz władz gminy powstała Regionalna Izba Historii i Tradycji z bogatym zbiorem eksponatów z XIX i pierwszej połowy XX wieku. Z kolei w Grzywnie (gmina Chełmża) utworzono galerię „Stara Szopa”, która ma promować lokalnych twórców. Natomiast w Łubiance utworzono Parku Kultury, który stał się miejscem odpoczynku i integracji mieszkańców, wspólnych spotkań i lokalnych imprez. Na obszarze LSR znajdują się również charakterystyczne dla tego terenu liczne kościoły gotyckie, zespoły pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe. Na terenie miasta historyczny charakter podkreślają zabytkowe kamienice, z których najbardziej okazałe zlokalizowane są w centrum miasta, na rynku.

Potencjał turystyczny obszaru jest duży, ale nie jest w pełni wykorzystany. Mimo rozwoju turystyki wiele miejsc atrakcyjnych turystycznie nie jest zagospodarowanych. Promocja

zabytków i walorów obszaru LGD jest nie wystarczająca, wielu turystów, mieszkańców sąsiednich gmin nie posiada wiedzy o powstałych atrakcjach turystycznych.

12. Produkty lokalne

Na obszarze lokalnej Grupy Działania nie ma charakterystycznych produktów ponadlokalnych. W ramach projektu współpracy „Szlak Tradycji i Smaku” który był realizowany przez LGD Ziemia Gotyku i LGD Zakole Dolnej Wisły został wydany folder z mapą promujący ofertę turystyczną obszaru. W folderze znalazły się produkty lokalne wytwarzane przez mieszkańców LGD, takie jak: chleb Brąchnowski na zakwasie, sernik w polowie truskawkowej, sernik głuchowski, zawijaniec Nawrzański, miody. Również produkty rękodzielników zyskały na popularności, zwłaszcza chusty, obrusy, obrazy ręcznie malowane, rzeźby w drewnie, stroiki okolicznościowe, wyroby kowalstwa artystycznego.

Na terenie LSR znajdują się dwie restauracje oferujące produkty regionalne, Karczma „Siwy Dym” oraz Oberża „Kuźnia. Z kolei w hotelu Pałac Romantyczny w Turznie podawane są dania z gęsiny.

Natomiast Łysomickie Stowarzyszenie „Markus” specjalizuje się w pierogach ręcznie lepionych z różnym farszem.